

МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР – ЖАМИЯТИМИЗ БАРҚАРОРЛИГИ ВА ЁШ АВЛОД ТАРБИЯСИНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ

Ж. С. Раматов

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси мудири

М. Ҳасанов

Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада мамлакатимизнинг янгиланиши жараёнида ва бугунги пандемия шароитида маънавий қадриятларнинг жамият барқарорлиги ва ёшлар тарбиясига таъсири масалалари таҳлил этилган.

Калит сўзлар: жамият барқарорлиги, маънавий қадрият, маънавий тарбия, оила тарбияси, ёшлар камолоти.

КИРИШ

Маълумки, 2022 йил бошланишидаёқ инсоният учун катта, оғир, мусибатли, қачон тугаши номаълум бўлган синовлар даври бошланди. Дунё олдида кишилиқ тарихида умуман учрамаган глобал муаммо, яъни барча давлатлар ва халқлар манфаатларига дахлдор бўлган, инсоният келажагига жиддий хавф туғдирадиган муаммо вужудга келди.

Ҳозирги кунга келиб, барча давлатлар, халқлар ва миллатларнинг асосий ташвиши янги пайдо бўлган офатни –коронавирус балосини даф этишдан иборат бўлиб қолди. Жамият ҳаётининг барча соҳалари издан чикди. Иқтисодиёт, саноат, қишлоқ хўжалиги, транспорт, хуллас ҳамма йўналишларда катта муммолар юзага кела бошлади. Мутахассислар фикрича, ҳозирги кунда “айбдорни” топиш, вирус пайдо бўлиш манбаси ва тарқалиб кетиш воситаларини излашга беҳуда вақт сарфлашнинг зарурати йўқ. Асосий эътибор унинг давосини топиш, касаликка чалинганларни зудлик билан даволаш, вируснинг тарқалиб кетиш доирасини максимал даражада камайтиришга қаратилмоғи лозим.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Муҳтарам Президентимиз Мирзиёев Ш.М. раҳбарлигида давлатимизда коронавирусни бартараф этиш бўйича муҳим чора-тадбирлар амалга оширилмоқда ва бу ҳолат ўзининг ижобий самараларини бермоқда.\

Лекин шу билан бир қаторда халқимиз орасидаги “ҳар ёмоннинг ҳам бир яхшиси бор”, “ҳар бир нарсанинг ўз ҳикмати бор” ибораларида ҳам қандадир ҳақиқат борлигига ишонч ҳосил қилиш мумкин. Пандемия туфайли карантин ҳолатининг жорий қилиниши натижасида Ўзбекистонда аҳамияти пасайиб бораётган баъзи кадриятларимизнинг асл ҳолига келиш жараёнини кузатиш мумкин.

Халқимизнинг асосий вақти энди уйда бўлганлиги боис “оила” деб номланувчи миллий кадриятимиз ўзининг том маънодаги моҳиятига қайтмоқда. Албатта, ҳар бир инсон оилада камол топади. Шунини айтиш жоизки, инсоннинг онгини ва дунёқарашини шакллантиришга оиладаги муҳит ва ўзаро шахсий муносабатлар катта таъсир кўрсатади.

Тарбия қанчалик юксак даражада бўлса, фуқароларнинг жамиятдаги масъулияти ва фаоллиги шу даражада кенг қамровли бўлади. Демак, фуқаролик жамиятини барпо этишда оиланинг роли беқиёсдир. Ўзбекистон Республикаси Коституциясининг 63-моддасида “Оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга” деб белгиланган. Ўзбекистон Файласуфлари Миллий жамияти томонидан нашр қилинган “Маънавият: асосий тушунчалар изоҳли луғати”да Оила тушунчаси қуйидагича таърифланган: “Оила – эр–хотинлик иттифоқига, қариндошлик алоқаларига, умумий хўжалик юритадиган эр ва хотин, ота– она ва болалар, ака – ука ва опа– сингиллар, бобо–бувилар ва бошқа қариндошлар ўртасидаги муносабатларга асосланган кичик ижтимоий гуруҳ, жамиятнинг асоси, давлат қудратининг манбаи”.

Инсон тақдири, унинг жамиятдаги ўрни, ҳаёти ва меҳнат фаолиятидаги эришган ютуқлари, шу билан бирга мувофақиятсизликлари ҳам унинг оиласидаги маънавий-руҳий ҳолатга боғлиқ. Бу эса ўз навбатида, жамиятнинг маънавий-руҳий ҳаётига таъсир қилади. Чунки, ҳар бир инсон – оила аъзоси, оила эса жамиятнинг ажралмас қисмидир. Инсоннинг баркамоллиги ва жамиятдаги тутган ўрни – оила тарбияси, у камол топган ижтимоий муҳитдан қувват олади.

Оилаларнинг мустаҳкамлиги жамиятнинг иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, миллий хавфсизлигини, унинг равнақи, тараққиётини белгиловчи ҳал қилувчи омил ҳисобланади.

Ҳозирги вақтда оилалар мустаҳкамлигини таъминлашнинг асосий йўли бўлган ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш масаласи ҳеч кечиктириб бўлмайдиган, жиддий ёндошишни талаб этувчи давлат миқёсидаги долзарб масаладир. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев 2017 йил 15 июнда “Ижтимоий барқарорликни таъминлаш, муқаддас динимизнинг софлигини асраш – давр талаби” мавзусидаги анжуманда сўзлаган нутқида “Турмуш курган ёшлар орасида ҳаётни енгил-елпи тасаввур қилиш, оила муқаддас эканини тушуниб етмаслик ҳолатлари ҳам, афсуски, учраб турибди. Ёш оилалар орасида арзимас сабаблар билан ажралишлар кўпайиб бормоқда. Бегуноҳ болалар етим бўлиб, меҳр ва эътиборга энг ташна вақтида ота-она тарбиясидан четда қолмоқда” деб таъкидлагани бежиз эмас.

Мамлакатимизда ажралишлар сонининг ошиб бораётганлиги оила институтини мустаҳкамлаш, ажралишларни олдини олиш ва ёшларни никоҳга тайёрлашга давлат сиёсати даражасида эътибор қаратиш заруратини юзага келтирмоқда. Бу борада мамлакат аҳоли сонининг ўсиши билан бир қаторда ажримларнинг олдини олишга қаратилган чора-тадбирларга қарамасдан оилавий ажримлар сонининг ошаётганлиги ташвишли ҳолатдир. Никоҳдан ажралишлар асосан 20-35 ёш орасидаги фуқаролар томонидан амалга оширилаётганлиги ўз навбатида, ёшлар онгида оила ва унинг муқаддаслиги ҳақидаги тушунчаларнинг саёзлашиб бораётганлигини кўрсатмоқда. Шунинг учун ҳам ёшларни оила-никоҳ муносабатларига тайёрлаш муҳим вазифа сифатида ўзини намоён этади.

Мустақиллик йилларида давлатимиз томонидан хотин – қизларнинг маънавий–маърифий, ижтимоий–иқтисодий ва сиёсий ислоҳотларда фаол иштирок этиши учун кенг имкониятлар яратилди. Хотин – қизлар ва болаларни ижтимоий муҳофаза қилиш, оила ва жамиятнинг ижтимоий–сиёсий, иқтисодий ҳаётидаги ролини ва мавқеини оширишга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг қатор Фармонлари ва ҳукумат Қарорлари қабул қилинди, Давлат дастурлари ишлаб чиқилди.

Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2018 йил 2 февралдаги ПФ5325-сон Фармонида мамлакатимизда оила институтини мустаҳкамлаш, ажралишларни олдини олиш ва ёшларни никоҳга тайёрлашга катта эътибор бериш зарурати ва бу борада амалий чора-тадбирлар белгилаб берилганлиги аҳамиятлидир.

2018 йил 26 март куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг —Оила институтини мустаҳкамлаш соҳасида кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш бўйича махсус ўқув курслари ташкил этиш тўғрисида 230-сон қарори қабул қилинди. Ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш, оиладаги низоли ҳолатларни ҳал қилишнинг ҳуқуқий ва психологик асосларини ўргатиш, ажрашишларнинг олдини олиш ҳамда оиладаги маънавий ахлоқий кадриятларни мустаҳкамлаш соҳасида кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни ташкил этиш махсус ўқув курсларининг асосий вазифаси этиб белгиланди.

Ушбу ҳужжатларда оила институтини рағбатлантириш, унинг фаолиятини тубдан такомиллаштириш назарда тутилган бўлиб, улар юртимиздаги ҳар бир ота-онанинг зиммасига улкан масъулият юклайди. Бу жиҳатидан, ҳар бир оиланинг энг асосий вазифаси, энг аввало, фарзанд тарбиясидир. Бунинг тарихи инсониятнинг энг қадимги даврларига бориб тақалади. Азал-азалдан аёлларнинг бирламчи иши бу оилага қараш, уй юмушларини бажариш, болалар тарбияси ва хоказо.

Лекин цивилизация деймизми, илм-фан тараққиёти деймизми, жамиятларнинг ривожланиши деймизми, факт шундаки, секин-аста оиланинг асосий функцияси бўлган фарзанд тарбияси унинг асосий иши бўлмай қолди. Тарбия билан энди боғча, мактаб, коллеж, лицей, Ёшлар иттифоқи ва хоказолар шуғуллана бошлади. Лекин шуни очиқчасига тан олиш керакки, ҳеч бир энг яхши, барча қулайликларга эга бўлган энг замонавий боғча ҳам болани ўз онасидек тарбиялай олмайди. Хаттоки педагогика, болалар психологияси билан кучли қуролланган энг мохир боғча опа ҳам онанинг ролини тўлиқ бажара олмайди.

Мен бу ерда асло мактабгача таълим муассасаларининг бола тарбиясидаги, унинг шахс бўлиб шаклланиши, ҳаётга тайёрлашдаги ўта ижобий жиҳатларини инкор этмоқчи эмасман. Лекин оила бу оила, боғча бу боғча. Гап бошқа томонда. Шу пайтгача оиланинг барча аъзолари турли-туман ташвишлар, юмушлар билан банд эди, яъни кимдир давлат ишида, кимдир тадбиркорлик билан болалар боғча, мактаб, институтда ўқишлари ва хоказо. Ҳеч кимнинг ортиқча вақти ҳам, имконияти ҳам мавжуд эмас. Замон шиддат билан ривожланиб, ҳамманинг тезкор ҳаракатларини талаб қилмоқда эди. Баъзи ота-оналарни одатда боғча ёки мактабни танлашда унда “продленка” бор-йўқлиги қизиқтиради. Яъни эрталаб соат 8 дан то кечки 19 гача боланинг ўша муассасада бўлиши уларни бемалол ўз ишлари билан шуғулланишга имкон беради. Шанба, якшанба

кунлари-чи? Бу кунлар одатда уй хўжалиги билан боғлиқ ишлар, бозор-ўчар, кейин биласиз кўп оммавий тадбирлар, масалан, тўй, юбилей, туғилган кун, шунингдек, эркакларнинг гаплари ҳам айнан шу кунларга тўғри келади. Демак, юқорида таъкидлаганимиздек оила ўзининг асосий функциясини бажармаяпти.

Коронавирус туфайли вазият тубдан ўзгарди. Энди ота-оналар ўз фарзандлари билан яқиндан бевосита мулоқотда бўлишга, уларнинг ҳаётлари, қизиқишлари, орзу-хаваслари, муаммолари ва хоказолар билан шуғулланишга етарлича имконитга эга бўлдилар.

“Қадрият” тушунчаси кундалик турмушда, оммавий ахборот воситаларида қадр бор нарса, воқеа, ҳодиса, хусусиятларга нисбатан ишлатилиб келинмоқда. Биз юқорида оилани миллатимизнинг муҳим аҳамиятга эга қадрияти сифатида эътироф этдик. Шунингдек инсон учун албатта унинг биринчи навбатда соғлиги, тинчлиги, ота-онаси, фарзандлари, Ватани, ёр-дўстлари, касби-кори қадрлидир. Шу нарсага эътибор қаратиш керакки, бирор нарсанинг қадр у йўқлигида билинади. Соғ-саломат бўлсангиз ҳеч нарсага эътибор қилмайсиз. Мабодо бемор бўлсангиз, масалан тишингиз оғриб қолса, кўзингизга ҳеч нарса кўринмайди. Фақат тезроқ тузалиб кетишни ўйлайсиз. Киши кексайиб, ёши бир жойга борганда, ёшлигини кўмсайди: “Қани энди хозир бўлсам, уни ундай қилардим, буни бундай қилардим”, деб. Афсуски, бунинг иложи йўқ. Инсон, хом сут эмган банд, ҳеч қачон бор нарсанинг, олдидаги нарсанинг қадрига етмайди. Хозирги вазиятга келадиган бўлсак, яқиндагина биз ҳеч нимани ўйламасдан бемалол ишга, ўқишга, театрга, концертга ва хоказо жойларга борардик. Биз кундалик ҳаётимизга шунчалик ўрганиб қолган эдикки, ҳар доим шундай бўлади, деб ўйлаб, ҳаётимизга ҳеч қачон вазият ўзгариши мумкин, олам остин-устин бўлиб, барча уйда қолиши, ҳамма корхона, ташкилот, муассасалар фаолиятини тўхтатиши, ҳатто миллий ёки халқаро миқёсда ўтказиладиган тадбирлар, масалан, Наврўз байрами, Токио-2020 олимпиадаси, Москвада Қизил майдонда Ғалабанинг 75 йиллигига бағишлаб ўтказилиши режалаштирилаётган ҳарбий парад, Хаж-20 ва бошқа қатор анжуманлар, фестиваллар, танловлар бекор қилиниши мумкин, деган фикрлар келмас эди.

Натижада нима бўлди: боғчадан, мактабдан безор бўлган болалар энди уларнинг қадрига етаяпти, қачон карантин тугаб, тезроқ боғча, мактабга боришни, қадрдон боғча опа ва ўқитувчиларини кўришни орзу қилишяпти.

Шу ўринда Ғарб давлатлари халқлари билан Шарқ халқларининг карантин шароитини, чекловлар ҳолатини қандай бошдан кечиришлари билан ҳам бир-бирларидан фарқ

қилишини кўриш мумкин. Маълумки, Ғарб кишисига ўзини кўпроқ ўйлаш, фақат ўзи ҳақида қайғуриш, индивидуаллик, худбинлик хусусиятлари хосдир. Улар фикрича, ҳаёт Аллоҳи Таоло томонидан фақат унга берилган ва бу ҳаётни қай тарзда ўтказиш фақат унинг ўзигагина боғлиқ. Атрофдагилар, кўни-кўшни, ҳамкасбларнинг унинг ҳақидаги фикрлари уни умуман қизиқтирмайди, яъни уйланиш ёки бўйдоқ юриш, нима еб, қандай кийим кийиши, қандай уйда яшаши, қандай машинада юриши – булар унинг шахсий иши. Ҳар ким ўзи учун яшайди. Ҳеч кимнинг бу масалаларга аралашшига ҳаққи йўқ.

Шарқ халқларига эса кўпроқ жамоавийлик хусусиятлари хосдир. Кўпгина тадбирлар жамоа иштирокида ташкил қилинади. Масалан, олдинги пайтларда биронта ҳам одам қурувчиларни ёллаб, уй қурмас эди. Оммавий ҳашар эълон қилинади ва барча инсонлар келиб, биргаликда, иш ҳақи олмасдан уйни тиклашади. Иморат қуриш барчанинг олдида турган вазифа бўлганлиги учун одамлар оғринмасдан келиб ҳашарда қатнашар эдилар. Ҳашар қилиб ариқлар қазилар, боғ-роғлар барпо қилинар, масжид, мадраса, кўприклар қурилар эди. Бу азал-азалдан давом этиб келган. Тўй-ҳашам, турли хил маросимлар биргаликда ўтказилар эди. Бировнинг ахлоқсизлик қилган боласига танбеҳ бериш одатий ҳол бўлган. “Бир болага етти маҳалла ота-она”. Кўни-кўшнилари, қариндош-уруғлар билан муносабатларда ҳам самимийлик, бағрикенглик, тотувлик, оқибатлилик каби хислатлар устувор эди.

ХУЛОСА

Минг йиллик кадрятларимиз негизида ҳаётимиз осойишталиги ва барқарорлигини таъминлаш ётади. Бугунги синовли кунларда маърифатли миллат сифатида зарурат туфайли жорий этилган карантин қоидаларига сўзсиз риоя қилсак, юзага келган бўш вақтимизни эса фарзандларимиз тарбиясига сарфласак икки карра ютган бўламиз. Ҳозир ягона мақсад йўлида бир тан-у, бир жон бўлиб жипслашиб, халқ сифатида карантин талабларига риоя қилиб, аввало ўзимизга, қолаверса Ҳукуматга кўмак беришимиз мумкин. Зеро, маърифатли халқларгина ҳар қандай синовни ақл ва сабот билан енгиб ўтади.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. - Т.: Ўзбекистон, 2016.
2. “Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш ва соҳа ривожини янги босқичга кўтариш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. - Т.: Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 йил

3. Ш.М.Мирзиёев. “Ўзбекистоннинг ривожланиш стратегияси, 2017-2021 йилларга мўлжалланган ҳаракатлар дастури. - Тошкент, 2017.
4. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш, юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Тошкент.:Ўзбекистон, 2017. – Б. 25.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёевнинг Ислом ҳамкорлик ташкилоти ташқи ишлар вазирлари кенгаши 43-сиссиясидаги нутқи. - Ўзбекистон Республикаси Президентининг расмий веб-сайти, <http://www.president.uz/uz/lists/view/>. //
6. А.Г.Муминов. Миллий сиёсат ва маданий соҳадаги ислохотлар. –Тошкент.: «Академиа», 2010. – 193 б.
7. Жуманиёз Султанович Раматов (2021). БАРКАМОЛ ВА СОҒЛОМ АВЛОД – ЎЗБЕКИСТОН КЕЛАЖАГИНИНГ ПОЙДЕВОРИ. Academic research in educational sciences, 2 (2), 225-229. doi: 10.24411/2181-1385-2021-00187
8. Миршод Нўмонович Хасанов (2022) АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ИНСОННИ АҲЛОҚИЙ КАМОЛОТИ ТЎҒРИСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ИЖТИМОЙ-ТАРИХИЙ МАНБАЛАРИ. Academic Research in Educational Sciences, 3 (6), 776-784.
9. Gafurovna, A. S., & Juraevna, N. N. (2022). Issues of Formation of Information and Internet Culture at Young People. International Journal of Development and Public Policy, 2(6), 27-30.
10. Ж. С. Раматов, & М. Н. Ҳасанов (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ЖАҲОН ИЛМ-ФАН ТАРАҚҚИЁТИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ ВА УНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 648-653.
11. М. Н. Ҳасанов, С. У. Бошмонов, & Т. О. Жонибеков (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ИЛМ-ФАНЛАР ТАСНИФИДА АҲЛОҚИЙ ВА ДИНИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 608-613.
12. Rashid Usarovich Baratov, & Nilufar Jo.,Rayevna Nazarova (2022). YOSHLAR HAYOTIY STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHDA TAʼLIMNING OʻRNI. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 830-833.
13. М.Н.Ҳасанов, А.А.Азимбаев, Ҳалилов Ў., & Каримов Б. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ШАХС МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИГА ДОИР ҚАРАШЛАРИ . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 147–153. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/629>